

не існує вже через те, що працівник завжди буде шукати кращі, вигідніші умови для реалізації свого трудового потенціалу.

Описані технології залучення потрібного персоналу в організацію, через різні причини, поки що мало застосовуються вітчизняними компаніями. Разом з тим, по мірі подолання кризи, вони все більше використовуватимуться у господарській практиці, оскільки, як свідчить досвід розвинутих країн, їх застосування є ефективним засобом підвищення конкурентоспроможності організації, забезпечення її успішності та процвітання.

Література

1. *Беленко П. В.* Executive search, headhunting или Особенности национальной охоты // Справочник кадровика. — 2007. — № 12. — С. 105—114.
2. *Беленко П.* Способы защиты от хедхантеров // Аудит и налогообложение. — 2007. — № 6 (138). — С. 31—33.
3. *Вольская Е., Дидыч Т.* Куда качнется маятник хедхантинга // & Стратегии. — 2005. — № 2. — С. 44—48.
4. *Хохлова Т., Машикетова А.* Хедхантинг: эксклюзивная технология подбора суперкадров // Управление персоналом. — 2007. — № 17 (171). — С. 35—40.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2010 р.

УДК 331

Г. І. Мачула, аспірантка,
Донецький національний університет

СОЦІАЛІЗАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ГІДНОЇ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто проблеми формування ринку праці, інтеграції державного регулювання у сфері формування і використання робочої сили для створення високоякісного трудового потенціалу суспільства та стимулювання приватного інвестування в основний капітал.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Гідна праця, соціально-трудові відносини, ринок праці, державне регулювання, зайнятість, робоча сила.

АНОТАЦИЯ. В статье рассмотрены проблемы формирования рынка труда, интеграции государственной регуляции в сфере формирования и использования рабочей силы для создания высококачественного трудового потенциала общества и стимулирования частного инвестирования в основной капитал.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА. Достойный труд, социально-трудовые отношения, рынок труда, государственная регуляция, занятость, рабочая сила.

The SUMMARY. In article the problems of formation of a labour market, integration of the state regulation, in sphere of formation and use of a labour are considered for creation of high-quality labour potential of a society and stimulation of private investment in a fixed capital.

KEY WORDS. Worthy work, sociolabor relations, a labour market, the state regulation, employment, a labour.

Вступ. Соціалізація ринку праці в Україні — об'єктивний процес, пов'язаний із розширенням зайнятості, підвищенням добробуту і якості життя населення. Він спирається на об'єктивні вимоги і норми Міжнародної організації праці, які передбачають обов'язкове поліпшення умов життя і праці, ліквідацію зловживань і форм експлуатації працівників.

Під соціально орієнтованим ринком праці мається на увазі система соціально-економічних відносин, складові якої визначають і регулюють відтворення робочої сили в умовах сталого економічного розвитку та забезпечують прогресивні стандарти якості життя населення. При такому підході відтворення людини як самостійна система і одночасно ланка в складних господарських і соціальних системах розглядається як першооснова розвитку системи та вирішальна умова формування орієнтованого ринку праці. Це дає можливість визначити сутність поняття соціалізації ринку праці як процес спрямування державою діяльності його суб'єктів на забезпечення базових потреб населення за прогресивними стандартами шляхом досягнення високої ефективності економіки.

Оскільки ступінь соціалізації економічної системи визначається станом ринку праці, рівнем зайнятості і доходів населення, то саме соціально орієнтований ринок праці є найбільш адекватним соціально орієнтованій моделі держави [1, с. 10].

Проблеми гідної праці в сучасних умовах розглянуті такими вченими, як Н. Лук'яненко, Е. Лібанова, О. Мовчан, Е. Суїменко та ін.

Постановка завдання. Проаналізувати умови і фактори соціалізації ринку праці для реалізації основних положень концепції гідної праці в Україні.

Результати. В основу методології державного регулювання соціалізації ринку праці в Україні на сучасному етапі слід покласти перехід до забезпечення повної продуктивної зайнятості населення як необхідної бази для прискорення економічного зростання.

Вирішальним фактором і результатом процесів соціалізації ринку праці і формування продуктивної зайнятості є якість трудового потенціалу. Саме висока якість і конкурентоспроможність робочої

сили є передумовою високопродуктивної і високооплачуваної праці — основних показників соціально орієнтованого ринку праці. В епоху бурхливого розвитку процесів інформатизації економіки, впровадження новітніх технологій, становлення інформаційного суспільства кількісні показники робочої сили і сировинних ресурсів все менше розцінюються як конкурентна перевага. На перший план в економічному зростанні і підвищенні якості життя населення виходить фактор людського капіталу, рівень освіти, знання, ступінь інноваційної активності, мобільність працівника.

Зміни в структурі та якості робочої сили в перехідному періоді були зумовлені соціально-економічними та організаційно-технологічними факторами. Дія цих чинників взаємопов'язана і виявляється насамперед через структурні зрушення в економіці, які, з одного боку, обумовили процес перерозподілу робочої сили між сферами економічної діяльності і створили нові вимоги до чисельності та професійно-кваліфікаційного складу робочої сили, а з другого боку, в умовах падіння виробничого потенціалу призвели до звуження сфер прикладання праці, зростання безробіття, появи феномену прихованого безробіття. Наслідком цих процесів стали зниження професійно-кваліфікаційних якостей значної частини робочої сили, структурна невідповідність пропозиції попиту на неї [2, с. 20].

Аналогічні зміни в структурі і якості робочої сили викликала диверсифікація зайнятості. Формування і розвиток різноманітних форм зайнятості та само зайнятості визначили нові вимоги до якості робочої сили, які дозволили адаптувати певну частину робочої сили до ринкових умов, є позитивним, і водночас — через нерозвиненість нових форм зайнятості і низький інвестиційний рівень сфери її прикладання — призвели до зниження професійно-кваліфікаційних якостей та недовикористання трудового потенціалу.

Управління розвитком трудового потенціалу має спиратися на врахування тенденцій руху робочої сили за характером та змістом праці. В майбутньому на ринку праці виступатиме не будь-яка здатність до праці, а лише та, що орієнтована на досягнення світового рівня продуктивності. Тому вимоги до якості трудового потенціалу значно зростуть. Першочергового значення набуде фундаментальна підготовка на базі повної середньої освіти, а рівень кваліфікації з орієнтацією на мотивацію праці стане вирішальним для підвищення конкурентоспроможності найманих працівників.

Оскільки робоча сила визначається значною кількістю властивостей і рис, якими володіє працівник, то для вирішення питань підвищення її якості і конкурентоспроможності у процесі соціалізації ринку праці необхідний комплексний підхід. Для надання ро-

бочій силі необхідних характеристик потрібне створення системи безперервної професійної підготовки та перепідготовки робочої сили, яка вивільнюється; формування і розвиток полі професіоналізму, підприємництва, самостійного господарювання, організації комерційної діяльності, маркетингу, управління; створення комплексної системи безперервного навчання кадрів, яка охоплює всі рівні, починаючи із загальноосвітніх шкіл, та цілеспрямованої професійної орієнтації молоді відповідно до вимог ринку праці.

Необхідним є якісне оновлення ставлення до праці, трудового менталітету працівників у напрямі формування ринкової свідомості з орієнтацією на ефективну трудову діяльність, постійне професійне удосконалення, набуття фахової багатопрофільності та суміщення спеціальностей, високого рівня загальної і технічної культури, динамізму; прагнення працівника відповідати певним критеріям конкурентоспроможності, професійно-кваліфікаційним характеристикам, що сприятиме зростанню продуктивності праці та творчому розвитку працівника і дозволить реалізувати інтереси найманого працівника і роботодавця в конкретних умовах ринкової кон'юнктури.

Для досягнення зацікавленості працівників у набутті високої кваліфікації, інтенсивному творчому зростанні та реалізації своїх знань і здібностей у праці має діяти мотиваційна система, спрямована на підвищення конкурентоспроможності працівників на всіх рівнях. Така система передбачає розробку і впровадження державної програми стимулювання підготовки та використання конкурентоспроможних кадрів у вітчизняній економіці.

Глобалізація та інформатизація економіки зумовлюють необхідність формування могутнього інтелектуального потенціалу. Головним фактором соціально-економічного зростання є не просто збереження інтелектуальних ресурсів країни, а створення умов для їхнього динамічного розвитку. Сучасні умови становлення та розвитку соціально орієнтованого ринку праці диктують необхідність змін у характері відтворення робочої сили. У цьому зв'язку основну роль мають відіграти система освіти та масштабне поширення знань.

Найголовнішою умовою соціалізації ринку праці, від реалізації якої залежить досягнення високого рівня життя населення та сталий розвиток підприємницької діяльності, є активна інноваційно-інвестиційна діяльність. Саме інновації та інвестиції дають змогу сформувати прогресивну структуру виробництва. Для того щоб інвестиції спрямовувались саме в інновації, необхідно мати оптимальне співвідношення ціни робочої сили і ціни інвестицій. В Україні на сьогодні такого співвідношення немає — надто низька заробітна

плата і надто високий банківський процент інвестицій. Це створює великі проблеми для подальшого розвитку. Наближення до європейських соціальних стандартів якості життя вимагає, як вже зазначалося, суттєвих вкладень у соціальну сферу та перерозподілу коштів з послідовною орієнтацією на розвиток людського капіталу та створення умов, сприятливих для життєдіяльності людини, тобто в науку, освіту, медицину, культуру, екологію.

Взаємодія суб'єктів ринку праці реалізується в сфері трудової діяльності і набуває форм соціально-трудових відносин, які і визначають умови поєднання і використання факторів виробництва та методи розподілу новоствореної вартості. Соціально-трудові відносини як необхідний елемент становлення соціально орієнтованого ринку праці спрямовуються на співробітництво всіх сил суспільства та створення ефективної системи захисту інтересів учасників цих відносин. Актуальність формування якісно нових соціально-трудових відносин в Україні зумовлена різким загостренням соціальних проблем на ринку праці, що супроводжує масштабні трансформаційні процеси [4, с. 146—147]

Стійкість суспільної системи залежить від двох основних параметрів: рівня життя більшості населення і ступеня диференціації доходів. Тому перехід України до соціально орієнтованої ринкової економіки системно пов'язаний з формуванням потужного середнього класу, що є одним з найважливіших показників соціально орієнтованого ринку праці, виступає фактором політичної і соціально-економічної стабільності.

Системні трансформації в Україні створили інституціональні та економічні передумови для формування середнього класу, однак результату вони не дали. Соціальні зрушення, що були зумовлені перерозподілом власності, участю в управлінні економікою, ступенем реалізації прав і свобод суб'єктами економічної діяльності, призвели до падіння рівня життя більшості населення і різкого розшарування його за доходами. Регрес у соціальній стратифікації населення України відбувається на фоні певного збереження кваліфікаційного та інтелектуального рівнів трудового потенціалу, що генерує і посилює не тільки процеси маргіналізації, а й зумовлює когнітивний дисонанс у представників творчої інтелігенції, висококваліфікованих спеціалістів, призводить до соціальної напруги у суспільстві.

Негативні соціально-економічні процеси на перехідному етапі мають значні довготривалі макроекономічні наслідки і звужують базу економічних реформ. Тому поява середнього класу має розглядатися сьогодні як свідчення ефективного здійснення в Україні

соціально-економічних перетворень та суттєва ознака цивілізованого, розвинутого суспільства. Проблема формування середнього класу разом з проблемою подолання бідності, являючись гострою соціальною проблемою, повинна визначати стратегію економічного розвитку і соціалізації ринку праці та етапи її реалізації.

Процеси соціалізації економіки та ринку праці нерозривно пов'язані зі створенням умов, які забезпечують доступність матеріальних і духовних благ відповідно до здібностей і трудової та підприємницької активності кожного члена суспільства, дотриманням принципів соціальної справедливості в розподілі створеного продукту і суспільних благ. Соціальна справедливість у ринкових умовах має визначатися сукупністю таких основоположних принципів: встановленням мінімально граничних нормативів базових соціальних гарантій і забезпеченням державою надання цих гарантій усьому населенню; підвищенням мінімальних базових гарантій у міру економічного зростання; запобіганням надмірному розшаруванню в суспільстві з метою забезпечення максимальної соціально-економічної рівноправності всіх громадян [4, с. 50—54].

Розуміння процесів соціалізації економічного розвитку дає можливість зробити висновок, що головним суб'єктом і об'єктом цього процесу є людина — як працівник, як власник, як споживач, як особистість.

До умов соціалізації ринку праці в Україні на сучасному етапі слід віднести:

- активізацію інноваційно-інвестиційної діяльності згідно програм структурної перебудови економіки, відновлення інвестування ключових галузей економіки на рівні, що забезпечує активне оновлення фізично зношеного і знеціненого кризою основного капіталу;

- удосконалення системи професійно-кваліфікаційної підготовки кадрів відповідно до вимог ринку та науково-технічного прогресу, збільшення інвестицій в галузі з орієнтацією на підвищення якості людського капіталу;

- широке залучення у виробництво вітчизняного наукового потенціалу;

- реформування заробітної плати з метою посилення її відтворювальної та стимулюючої функцій, пенсійної системи та системи страхування населення;

- удосконалення соціально-трудових відносин та методів активної політики зайнятості населення;

- розробку індикативних планів соціально-економічного розвитку [5, с. 31].

При цьому слід зазначити, що за класифікацією Світового банку саме економічне зростання і наявність ефективної системи соціального захисту визнані ключовими критеріями ефективності ринкових реформ. Тобто, можна говорити про соціалізацію реформ, пріоритетним напрямом яких є соціалізація ринку праці. Від вирішення державою проблем у сфері соціально-трудових відносин і підтримання певного рівня життя населення залежить забезпечення соціальної злагоди в суспільстві. У цьому зв'язку особливого значення набуває проблема взаємозалежного регулювання зайнятості і доходів населення в різних сегментах регіональних ринків праці. Досягнення раціональних масштабів державного втручання в регулювання грошових доходів населення і соціальних відносин дасть можливість розв'язати протиріччя між економічною ефективністю і соціальною справедливістю.

Висновки. Функціонування ринку праці і рівень зайнятості населення, що забезпечується ним, визначально залежать від рівня розвитку економіки країни в цілому та суспільних відносин, основу яких становлять відносини власності, виробничі зв'язки, економічна свобода суб'єктів ринку праці, баланс між ринковою ефективністю та соціальною справедливістю, а також від ступеня розвитку людини як носія робочої сили. Залежність ця виражається через соціальну орієнтацію ринку праці, тобто певні якісні параметри розвитку його суб'єктів, відносини між ними, результати взаємодії, ефективність функціонування, гуманістичне спрямування. При цьому об'єктами соціалізації на соціально орієнтованому ринку праці виступають не тільки наймані працівники, а й власники засобів виробництва. Останні повинні ефективно поєднувати фактори виробництва і забезпечувати високу ефективність виробництва на основі науково-технічного прогресу як в інтересах учасників взаємодії, так і суспільства загалом.

Необхідно констатувати, що за роки реформування в Україні державне регулювання значно послабилось, а як показує світовий досвід, ринок праці сам по собі, об'єктивно не має достатньої бази для розвитку в напрямі соціалізації. Це зумовлено тим, що на етапі становлення ринкових відносин ринок праці деформований і частково зорієнтований проти інтересів найманих працівників, на ньому відсутні нормальні соціально-трудові відносини між суб'єктами, які ще не сформувалися. Таким чином, державне регулювання на ринку праці є об'єктивно необхідним. Найбільше це стосується соціальної сфери, де роль держави повинна залишатись визначальною, при цьому її регулююча та контрольна функції мають суттєво посилюватись формуванням державних і

регіональних соціальних програм для цільового вирішення проблем освіти, охорони здоров'я та екології. Крім того, необхідно створити сучасний ринковий механізм соціальних гарантій та соціального захисту. Саме регулюючими функціями держави у соціальній сфері характеризується рівень соціальної орієнтації тієї чи іншої моделі ринкової економічної системи.

Держава представляє інтереси суспільства в цілому. Забезпечуючи соціальну орієнтацією, вона має створити економічний механізм нівелювання та пом'якшення негативних соціально-економічних наслідків, які об'єктивно виникають у процесі ринкових перетворень. Серед відпрацьованих і широко розповсюджених методів пом'якшення впливу ринку слід виокремити: прогресивне оподаткування великих доходів; державної дотації вітчизняним товаровиробникам для зниження цін на товари, які забезпечують життєвий мінімум населення; розвинуте трудове законодавство, що першочергово орієнтовано на створення робочих місць, професійне навчання та перепідготовку кадрів, соціальне страхування тощо. Вирішальне значення має макроекономічне регулювання, завдяки якому створюються нормальні умови для функціонування господарчих суб'єктів усіх форм власності, формується конкурентне середовище, активізується трудова, ділова, підприємницька діяльність, забезпечується продуктивна зайнятість економічно активного населення.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку ринкових відносин в Україні державне регулювання набуває особливого значення, стає фактором соціалізації ринку праці та досягнення ідеалів гідної праці. Стратегічна концепція соціалізації ринку праці повинна передбачати розширене відтворення робочих місць на основі максимального залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, істотне збільшення інвестицій в людський капітал, радикальне реформування заробітної плати та пенсійної системи, законодавче і нормативно-правове забезпечення соціально-трудова відносин.

Література

1. *Артеменко О.* Праця в пошані, якщо вона гідна // Дзеркало тижня. — 2007. — № 12. — С. 12.
2. *Еськов А. Л.* Гуманизация труда и производства в постиндустриальном обществе. — К.: Науковий світ, 2003. — С. 46
3. *Людський розвиток в Україні: 2004 рік / Щорічна науково-практична доповідь / за ред. Е. М. Лібанової.* — К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2004. — С. 162.

4. *Маковецкая М. П.* Достойный труд и повышение качества уровня жизни / М. П. Маковецкая // Вестник Московского университета МВД России. — 2008. — № 4. — С. 73.

5. *Попова И. П.* Профессионализм — путь к успеху // СОЦИС. — 2004. — № 3. — С. 50.

Стаття надійшла до редакції 24.06.2010 р.

УДК 331.101

Д. П. Мельничук, канд. екон. наук, доц.,
Житомирський державний технологічний університет

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ: ЗМІСТ ТА ЗАВДАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

АНОТАЦІЯ. В статті проаналізовано вплив глобальної фінансово-економічної кризи на характеристики людського капіталу України. Охарактеризовано основні загрози, що виникають у сфері формування та використання людського капіталу внаслідок поширення кризових явищ на всіх рівнях економічної системи. Визначено зміст та пріоритети антикризового управління людським капіталом з урахуванням специфіки функціонування соціально-трудової сфери України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Людський капітал, складові людського капіталу, фінансово-економічна криза, антикризове управління людським капіталом.

АННОТАЦИЯ. В статье проанализировано влияние глобального финансово-экономического кризиса на характеристики человеческого капитала Украины. Охарактеризованы основные угрозы, возникающие в сфере формирования и использования человеческого капитала вследствие распространения кризисных явлений на всех уровнях экономической системы. Определено содержание и приоритеты антикризисного управления человеческим капиталом с учетом специфики функционирования социально-трудовой сферы Украины.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА. Человеческий капитал, составляющие человеческого капитала, финансово-экономический кризис, антикризисное управление человеческим капиталом.

The SUMMARY. In article influence of global financial and economic crisis on characteristics of the human capital of Ukraine is analysed. The basic threats arising in sphere of formation and use of the human capital owing to distribution of the crisis phenomena at all levels of economic system are characterised. The maintenance and priorities of anti-recessionary management by the human capital taking into account specificity of functioning of sociolabor sphere of Ukraine is defined.

KEY WORDS. The human capital, components of the human capital, financial and economic crisis, anti-recessionary management of the human capital.